

ÚSILÍ PŘEVORA HEŘMANA JOSEFA TYLA O ZÁCHRANU KLÁŠTERA V TEPLÉ 1946–1950[†]

EFFORTS OF PRIOR HEŘMAN JOSEF TYL TO SAVE THE TEPLÁ MONASTERY DURING 1946–1950

Jan Straka*

Abstrakt: Studie je zaměřena na dění v premonstrátském klášteře v Teplé u Mariánských Lázní v období po druhé světové válce. Významný západočeský klášter měl v první polovině 20. století pověst německého kláštera. Po válce tak Teplá čelila sérii snah o konfiskaci a hrozbě definitivního zániku. Vedením kanonie byl premonstráty pověřen mladý osvobozený vězeň nacistických koncentračních táborů H. J. Tyl. Jeho úkolem bylo odvrátit hrozbu konfiskace, obnovit duchovní službu regionu a učinit z kláštera české kulturní a duchovní centrum. Sérií opatření, převorovým charismatem a jeho známostmi se podařilo udržet klášter v chodu až do plošného zásahu komunistické totality proti všem mužským klášterům v Československu v roce 1950.

Klíčová slova: klášter Teplá, Heřman Josef Tyl, převor, pohraničí, doosidlování, konfiskace.

Abstract: The paper focuses on developments in the Premonstratensian monastery in Teplá near Mariánské Lázně in the period after the World War II. This significant West Bohemian monastery had a reputation of a German monastery in the first half of the 20th century. After the War, Teplá faced a series of attempts for its confiscation and dissolution. H. J. Tyl, young liberated prisoner of the Nazi concentration camps, was appointed the leader of the Canons Regular by the Premonstratensians. His task was to counter the threat of confiscation, restore the spiritual service for the region and convert the monastery into a Czech cultural and spiritual centre. Through a series of measures, Prior's charisma and his connections, Tyl managed to keep the monastery in operation until the communist intervention against all male monasteries in Czechoslovakia in 1950.

Keywords: Teplá Monastery, Heřman Josef Tyl, prior, border region, settlement, confiscation.

---

*Mgr. Jan Straka, katedra antropologie FF ZČU v Plzni, Sedláčkova 15, 306 14 Plzeň; e-mail: strakaja@students.zcu.cz.

[†]Studie byla realizována v rámci projektu SGS-2015-017 *Literární techniky ve vědeckém diskursu raného novověku*.

Cílem této studie je uceleně přiblížit poválečné úsilí převora Heřmana Josefa Tyla o zachování premonstrátského kláštera v Teplé v letech 1946 až 1950. Na rozdíl od jiných studií se nebudu zabývat problematikou komunistické perzekuce a Tylovým uvězněním, ale zaměřím se pouze na období poválečné, kdy byl Heřman Tyl premonstrátským řádem odeslán do kláštera v Teplé, aby zvrátil nepříznivý sled událostí, který poškozoval tepelskou kanonii. Na ose osobního příběhu převora Tyla tak představím krátký výsek historie kláštera v Teplé. Vývoj situace v Teplé v daném období přímo zrcadlí osud rozsáhlých oblastí česko-bavorského pohraničí a ukazuje, že klášter byl pevně svázan s regionem, který po dlouhá staletí spoluutvářel. Období sledované v této studii končí rokem 1950, kdy byl Tyl zatčen a komunistickou totalitní mocí zlikvidovány všechny mužské kláštery. Nebudu se věnovat ani historii kláštera v Teplé před sledovaným obdobím, protože je odborné veřejnosti dobře známa a již několikrát přehledně zpracována.

Činnosti převora Tyla se ve své disertační práci a článku věnoval doktor Daniel Feranc, který zpracoval velké množství dostupných archivních materiálů souvisejících s Tylovým životem. Právě Ferancovu disertační práci, případně článek,¹ doporučuji zájemcům o Tylův životní příběh. Zájemcům o historii samotného kláštera pak doporučuji knihu *Klášter premonstrátů v Teplé* Milana Hlinomaze. Pro seznámení se s osobou převora Tyla dobře poslouží například jeho vlastní životopis, který vyšel pod názvem *Psancem*. Cílem této práce je více zasadit úsilí převora Tyla o záchranu Teplé do kontextu poválečného vývoje v česko-bavorském pohraničí a označit hlavní Tylovy počiny při snaze o zachování kláštera. Oproti ostatním autorům věnuji více prostoru brožuře *Klášter Teplá* z roku 1947, jejímž autorem je právě převor Tyl. Tato brožura je totiž ucelenou obhajobou historického, kulturního a společenského významu kláštera a Tyl do ní zahrnul řadu argumentů pro zachování kláštera. Vedle výše uvedených publikací jsem při tvorbě této studie pracoval mimo jiné s archivními materiály kláštera spravovanými Státním okresním archivem v Chebu.

1 PREMONSTRÁT A VĚZEŇ KONCENTRAČNÍHO TÁBORA HEŘMAN JOSEF TYL

Heřman Josef Tyl se narodil 31. července 1914 v Cakově na Olomoucku. Už po ukončení studia na měšťanské škole se rozhodl stát knězem. Přípravu pro nezbytné středoškolské studium absolvoval Tyl v ústavu pro chlapce z chudších rodin vedeném novoříšským premonstrátem doktorem Žůrkem² a po maturitě na gymnáziu v Prešově vstoupil do noviciátu premonstrátského kláštera v Nové Říši.

---

¹Feranc 2012; Feranc 2013.

²Žůrek se stal důležitou osobou v Tylově životě a po válce spolu s ním odešel do Teplé. Tyl ho nazval svým duchovním otcem. Tyl 1995, s. 70.

Obr. 1: Koncentračnická minulost byla pro převora Tyla při jeho úsilí o záchranu tepelského klášteřa velkou výhodou. Zdroj: SOkA Cheb (reprofoto autor).

Spolužáci a známí popisovali Tyla jako dobrosrdečného, vždy pozitivně naladěného a aktivního člověka. V rodném Cakově například založil Junáka³ a na gymnáziu předsedal studentskému spolku.⁴

Na kněze byl Tyl vysvěcen v roce 1940. V následujícím roce⁵ publikoval knihu s názvem *Opatský chrám sv. Petra a Pavla v Nové Říši*, v níž detailně popsal chrám a jeho výzdobu a ve stručnosti představil také historii novoříšského klášteřa.⁶ O Tylových schopnostech a charismatu svědčí fakt, že byl v roce 1941 ustanoven novicmistrem kanonie v Nové Říši, a měl tak na starost formování mladých spolubratřů. Nacistická okupační moc mu však v této roli neumožnila působit příliš dlouho. V květnu 1942 byl klášteř přepaden gestapem a kanovníci uvězněni. Zavřeni byli nejdříve v Jihlavě a následně v brněnských Kounicových kolejích. Po stanném soudu byli převezeni do koncentračního tábora v Osvětimi, kde většina z nich brzy zemřela. Tyl byl ponechán naživu pro pracovní využití, ale brzy onemocněl. Dostalo se mu však lékařské pomoci a po doléčení byl navíc vybrán k zaškolení do základů lékařské pomoci. Stal se tak ošetřovatelem svých spoluvězňů a byl ušetřen těžké fyzické práce. Mezi lidmi, které ošetřoval, byl například pozdější komunistický ministr Alexej Čepička.⁷

³Mucha 2005, s. 18–21.

⁴Feranc 2012, s. 33–47.

⁵Sekundární literatura uvádí rok vydání publikace 1940. Přímou v knize je ale uveden rok vydání 1941. Souhlas novoříšského opata Pavla Součka k vytištění knihy (*imprimi potest*) otištěný na poslední straně je z 16. května 1941. Za správný tedy považuji rok 1941.

⁶Tyl 1941.

⁷Feranc 2012, s. 50–59.

V Osvětimi ale Tyl nezůstal příliš dlouho. 19. srpna 1943 byl spolu s řadou dalších spoluvězňů české národnosti převezzen do koncentračního tábora Buchenwald. Zde byl díky svým zkušenostem z osvětimské ošetrovny zařazen k práci na pitevně. V Buchenwaldu se Tyl zapojil do vězeňské odbojářské sítě. Za své zásluhy byl v roce 1947 vyznamenán Československým válečným křížem 1939 a Československou medailí za zásluhy I. stupně.⁸ Buchenwaldská vězeňská struktura byla ovládána převážně politickými vězni, zejména komunisty. Převor Tyl o nich ve svých pamětech, které psal až po uvěznění v Jáchymově, mluvil bez despektu. Před soudem v roce 1951 Tyl uvedl, že mu v koncentračním táboře říkali „rudý biskup“.⁹ Není bez zajímavosti, že Tyl v prostorách pitevny vykonával pro věřící spoluvězně improvizované obřady. Po osvobození tábora americkou armádou onemocněl Tyl břišním tyfem a léčil se až do července 1945 v Paříži.¹⁰

Po zlepšení zdravotního stavu se Tyl vrátil zpátky domů a po dalším krátkém léčebném pobytu se znovu zapojil do života novoříšské kanonie jako její novicmistr. Při volbě nového opata¹¹ dne 11. října 1945 byl Tyl jedním ze tří kandidátů. Ve volbě ale neuspěl, což zkomplikovalo jeho vztah s úspěšným z kandidátů – Augustinem Machalkou, který Tyla zbavil funkce novicmistra a ustavil jím sám sebe. Opat Machalka se následně domluvil se strahovským opatem a generálním vikářem řádu premonstrátů Bohuslavem Jarolímekem na uvolnění Tyla pro pohraniční klášter v Teplé. Tyl byl od 1. února 1946 ustanoven kaplanem-administrátorem ve farnosti Teplá-město.¹² O měsíc později byl jmenován převorem tepelského kláštera s právy a povinnostmi opata a zároveň novicmistrem kanonie.¹³

2 STAV KLÁŠTERA V TEPLÉ PŘI PŘÍCHODU HEŘMANA JOSEFA TYLA

Klášter založený českým šlechticem Hroznotou na konci 12. století se v průběhu staletí stal významným kulturním a duchovním centrem západních Čech. Před druhou světovou válkou se však Teplá v důsledku mnichovské dohody dostala na území nacistického Německa. Opat z let 1900–1944 Gilbert Helmer se netajil svými sympatiemi k nacionálnímu socialismu a podporou iredentistických snah sudetských Němců. Právě anexe pohraničí v září 1938 znamenala úspěšné vyústění těchto

---

⁸V případě Čs. válečného kříže uvedeno číslo matriky 39.192. U čs. medaile za zásluhy I. stupně 20.645. SOKA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. č. 1230, kar. 286. Příloha II/J blíže neurčeného dopisu.

⁹Protokol o hlavním líčení před Státním soudem 23.–25. ledna 1951. Národní archiv, soudní spis Vladimír Pícha a spol., spisová značka Ts I/VIII 2/5. Cit. dle Feranc 2012, s. 85.

¹⁰Tamtéž, s. 59–66.

¹¹Opat Souček byl roku 1942 zatčen nacisty spolu s Tylem a zahynul v Osvětimi.

¹²Tamtéž, s. 70–72.

¹³SOKA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. č. 1230, kar. 286. Ustanovení Heřmana Josefa Tyla převorem kláštera tepelského. Bohuslav Jarolímek. Opis. 1. 3. 1946.

Obr. 2: Klášterní nádvoří. Prosinec 2015 (foto autor).

snah. I na Teplou však brzy začaly dopadat důsledky totality a války. V čistě mužském klášteře byla například zřízena porodnice německých dobrovolných matek a klášteru byl zabavován majetek. Tepelští kanovníci umírali na frontě, sedm jich bylo v letech 1939–1945 zatčeno gestapem.¹⁴ Po smrti Helmera byl opatem zvolen Němec Petr Möhler. Ten na rozdíl od svého předchůdce nebyl nijak spojen s nacismem. Po porážce nacistického Německa tato skutečnost klášter nezachránila. V době rozjitřených emocí poválečných měsíců byla nepřekonatelným problémem už jen jeho národnost. Aktivní podpora nacismu výrazným opatem Helmerem navíc nebyla zapomenuta.¹⁵

Klášter Teplá byl stejně jako přilehlé město obsazen bez boje americkou armádou dne 6. května 1945.¹⁶ Po osvobození byl majetek tepelského kláštera zkonfiskován na základě vyhlášky Okresní správní komise v Teplé ze dne 28. srpna 1945. V důsledku této vyhlášky byla nad klášterem vyhlášena národní správa. Prvním národním správcem se stal tepelský premonstrát Leo Moláček. Jeho postavení bylo ale kom-

¹⁴Hlinomaz 2003, s. 123. Srov. Hlinomaz 1999, s. 137–153.

¹⁵Tyl 1995, s. 76.

¹⁶Hlinomaz 2003, s. 79–80.

plikované, protože v Teplé zůstal i po nacistickém záboru pohraničí.¹⁷ Už koncem léta se tedy národním správcem stal strahovský premonstrát Zikmund Sudík, osvobozený vězeň koncentračního tábora Dachau, který disponoval také právními znalostmi. Výkon státní správy ale nebyl pouze v rukách Sudíka. Spolu s ním na chod kláštera dohlíželi dva další civilisté. Přestože byla rozhodnutím Zemského národního výboru v Praze konfiskace kláštera 26. září 1945 zrušena, pokračovala národní správa až do 1. října 1948. Toho dne byla provedena revize první pozemkové reformy a klášter přišel o všechny lesy a rybníky. Od začátku do konce národní správy se zde vystřídalo celkem osm národních správců.¹⁸

těchto posledních obětí nacistického teroru se zúčastnili všichni tepelští Češi a z rozkazu velení americké armády také všichni tepelští Němci.¹⁹ Americká vojenská správa se podle Hlinomaze ke klášteru a jeho osazenstvu chovala korektně.²⁰

Na základě udání byl klášter 3. září 1945 prohledán Sborem národní bezpečnosti. Prohlídka proběhla kvůli podezření, že se v klášteře ukrývají němečtí vojáci. Ozbrojenci ale při prohlídce žádné vojáky nenašli. Ve snaze zajistit důkazní materiál však sepsali například nález částí loveckých pušek, buršácké čepice, rádií a jejich součástí, ale také dvou uniforem německých důstojníků a vojenského materiálu různého druhu.²¹ Ačkoli byla důkazní hodnota těchto předmětů sporná a převor Tyl později jejich existenci zpochybňoval,²² bylo zahájeno věznění členů konventu v prostorách kláštera.²³ Právě v tomto období došlo například k částečnému rozkradení klášterní numismatické sbírky. Za zmínku také stojí, že v prostoru mezi městem Teplá a klášterem byly zřízeny dva tábory – sběrný tábor pro odsunované Němce a tábor kárný.²⁴ Americká vojenská správa před svým odchodem umožňovala tepelským kanovníkům duchovní činnost mezi uvězněnými,²⁵ což bylo zatčením členů konventu znemožněno.

Opat Petr Möhler trval na své nevině a odmítal uposlechnout výzvy představitelů premonstrátského řádu a vzdát se svého postu. Na základě výsledku zmíněné prohlídky a nalezení kompromitujících materiálů byl tedy spolu s členy kanonie internován a čekal na lidový soud.²⁶ V tisku tou dobou probíhala nenávistná

---

¹⁷Následně byl ale na nátlak nacistů sesazen a musel odejít do Protektorátu. SOkA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. č. 701, kar. 128. Výsledek visitace Kláštera Teplé u Mariánských Lázní, konané ve dnech 29.–31. ledna 1947.

¹⁸Hlinomaz 2003, s. 110.

¹⁹Tamtéž, s. 81.

²⁰Tamtéž, s. 80.

²¹SOkA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. č. 701, kar. 128. Zpráva o výsledku policejní prohlídky provedené dne 3. 9. 1945 v Klášteře Teplá.

²²SOkA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. Č. 701, kar 128. Referát priora abbate impedito, Klášter Teplá, Heřmana Josefa Tyla o jeho akcích v zájmech záchrany kanonie.

²³Hlinomaz 2003, s. 124.

²⁴Klášter Teplá 1993, s. 43.

²⁵Hlinomaz 2003, s. 80.

²⁶Tamtéž, s. 126–127.

Obr. 3: Úspěchem převora a novicmistra Tyla bylo přijetí nových členů kanonie. Ve snaze ukázat Teplou jako český klášter přijali novici jména slovanských premonstrátských světců. Zdroj: SOkA Cheb (reprofoto autor).

kampaň proti klášteru a jeho představitelům, kterým hrozil trest smrti oběšením.²⁷ Pro udržení kláštera bylo nutné poslat do Teplé premonstráta, který by se ujal výkonu pravomocí zatčeného Möhlera a pokusil se zvrátit nepříznivý sled událostí. Ve snaze definitivně zamezit obviňování tepelské kanonie ze spolupráce s nacisty byl převzetím pravomocí opata pověřen charismatický třicetidvouletý osvobozený vězeň nacistického koncentračního tábora Heřman Josef Tyl.

3 HEŘMAN JOSEF TYL PŘEVOREM V TEPLÉ

Po příjezdu do Teplé se převor Tyl seznámil s osazenstvem farnosti a představiteli místní samosprávy. Na první schůzce s předsedou Městské správní komise požádal, aby byla všem Němcům ze sběrného tábora umožněna účast na nedělní mši a aby mu bylo umožněno docházet k výkonu bohoslužby také do kárného tábora umístěného mezi městem a klášterem. V době Tylova příchodu byli všichni členové kanonie včetně opata Möhlera internováni v prelátské jídelně a pod nepřetržitým dohledem ozbrojenců. Internace kanovníků a jejich čekání na lidový soud kvůli ob-

---

²⁷Hlinomaz 2004, s. 148.

vinění ze spolupráce s nacistickými záškodníky²⁸ byly jednak ponižující, ale také znemožňovaly duchovní správu přilehlých farností. Jediným nezatčeným knězem byl strahovský premonstrát Zikmund Sudík.

Dosáhnout zrušení nezákonného konfiskačního příkazu Okresní správní komise a zpřístupnit kostel pro konání bohoslužeb se podařilo strahovskému opatu Jarolímkovi až 10. října 1946. Národní správa nad klášterem ale trvala i nadále. Stažení konfiskačního požadavku ze strany Národní fronty ve městě Teplá dosáhl Tyl svým projevem na schůzi v březnu 1946.²⁹ Jednou z Tylových priorit bylo propuštění uvězněných kanovníků. Na schůzce s předsedou Okresní správní komise Bohumilem Nebázlivým musel Tyl obhajovat, že klášter neohrožuje zájmy Čechů a není tedy nutné, aby byl pod přímým dohledem armády. Převor Tyl Nebázlivého požádal, aby byli nevinní kanovníci propuštěni a vinní předáni soudu. Zároveň vznesl požadavek, aby byla alespoň část kláštera uvolněna pro ubytování nově příchozích kanovníků a mohl být zahájen noviciát.³⁰ Současně s tím převor žádal Místní národní výbor v Teplé, aby našel vojenské posádce jiné vhodné ubikace. V dopise Tyl zároveň v opatrnosti uvedl, že nepožaduje odvolání posádky z města, vzhledem k výhodám, které z její přítomnosti plynou, a prosí jen o uvolnění prostor zabraných klášteru.³¹

Převor Tyl se po návštěvě ministerstva obrany a schůzce s velitelem vojenské jednotky usazené v areálu kláštera vypravil na vojenské velitelství do Tábora. Tamního velitele, generála Klímu, znal z doby věznění v Kounicových kolejích v Brně za nacistické okupace. Společně se domluvili na stažení vojáků z areálu kláštera. Tyl uvádí, že velitel posádky odchod uvítal, protože jeho mužstvo bylo za zdmi kláštera značně izolováno od okolního života.³² Osobní jednání na ministerstvu Tyl zvolil zřejmě z toho důvodu, že žádost k ministerstvu národní obrany o uvolnění prostor kláštera z konce června 1946 již v půlce července urgoval,³³ a korespondenční vyřizování se mu tedy zdálo zdlouhavé. Odchodem armády pominula překážka na cestě k zahájení noviciátu. Hlinomaz uvádí, že do té doby byli mnozí kandidáti řádu z kapacitních důvodů odmítáni, protože vojsko opanovalo v klášteře dvě třetiny obyvatelného prostoru.³⁴

Ve snaze nabrat vhodné kandidáty rozeslal převor Tyl na farní úřady spoje- nou výzvu k podání přihlášek do mariánskolázeňského juvenátu, jehož studenti navštěvovali státní gymnázium, a zároveň také požádal o doporučení vhodným kan-

---

²⁸Tyl 1995, s. 66–67.

²⁹SOKA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. č. 701, kar. 128. Referát priora abbate impedito, Klášter Teplá, Heřmana Josefa Tyla o jeho akcích v zájmech záchrany kanonie.

³⁰Feranc 2012, s. 71. Srov. Tyl 1995, s. 70.

³¹SOKA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. č. 3709, kar. 834. *Dopis převora Tyla Místnímu národnímu výboru Město Teplá*. 16. 7. 1946.

³²Tyl 1995, s. 70.

³³SOKA Cheb. Premonstráti Teplá. Kart. 834, inv. č. 3709. Urgence prosby převora ze dne 26. 6. 1946 v otázce uvolnění klausury kláštera. 15. 7. 1946. H. J. Tyl.

³⁴Hlinomaz 2003, s. 126.

didátům se středoškolským vzděláním, aby vstoupili do noviciátu tepelské kanonie. Tato výzva rozeslaná na farní úřady v sobě nesla mimo jiné i citelný budovatelský apel a zprávu o zanedbanosti místní duchovní správy. Převor Tyl uváděl následující výčet: „Po dělnících na vinici páně volají: 1) Nepokřtěné děti severozápadních Čech, 2) Prázdné a opuštěné svatyně, 3) Mládež bez světla Pravdy a 4) Ohrožená spása duší.“³⁵ Juvenát na děkanství v Mariánských Lázních, jehož cílem byla příprava řádového dorostu pro všechny premonstrátské kanonie,³⁶ vedl z Tylova pověření doktor Žůrek. Právě Žůrek ještě jako novoříšský premonstrát připravoval ve svém ústavu mladého Tyla k dalšímu studiu na gymnáziu a umožnil mu tak stát se knězem. Tyl Žůrka považoval za svého duchovního otce.³⁷ Zřízení juvenátu a přivedení doktora Žůrka do Teplé byly přijaty kriticky ze strany Zikmunda Sudíka. Opat Jarolímek hodnotil vznik juvenátu naopak pozitivně a později kritizoval jen způsob jednání stárnoucího Žůrka a požadoval jeho odvolání.³⁸

Snaha o zahájení noviciátu v Teplé byla úspěšná. 19. července 1946 v den svátku blahoslaveného Hroznaty udělil Tyl jména prvním pěti novicům. Ze symbolických důvodů to byla jména slovanských světců premonstrátského řádu. Jednalo se o jména Hroznata, Lohel, Vojslav, Zdislav a po zakladateli řádu také Norbert.³⁹ I zde je tedy patrná Tylova snaha dokázat, že je Teplá klášteřem českým, potažmo slovanským, a bylo by chybou ji jakkoli postihovat nebo zbavovat majetku. Ostatně opat Jarolímek upozorňoval Tyla, že všem německým církevním objektům hrozí nebezpečí konfiskace.⁴⁰ Slovanství bylo v poválečném Československu chápáno jako protipól němečtví a v daném období plnilo úlohu jednotící ideje, a to i z důvodu prosovětské orientace budované už v době války.⁴¹

Vedle zmíněného juvenátu a noviciátu se klášter věnoval i práci s mládeží obecně. V areálu kláštera byla zřízena klubovna mládeže. Uváděna je existence spolků, misíí, vedení táborů a spolupráce s Junákem.⁴² Intenzitu spolupráce se skauty dokládá informace z tiskové zprávy kláštera z roku 1947. Píše se v ní, že na klášterních pastvinách je pět skautských táborů a že byl 12. července v opatském chrámu dekorován junáckým řádem sv. Václava francouzský vojenský atašé.⁴³ Práci s mládeží se

---

³⁵SOkA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. č. 1228, kar. 286. Dopis převora Tyla z 8. 5. 1949.

³⁶SOkA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. č. 707, kar. 128. Předpisy juvenátu.

³⁷Tyl 1995, s. 70.

³⁸V dopise ze dne 23. srpna 1947 opat Jarolímek píše, že svěřuje vedení juvenátu Jindřichu Neubauerovi a tím uvolňuje z funkce doktora Žůrka, aby se při svém zdravotním stavu připravoval na věčnost. Zároveň dodává, že je velmi zklamán jeho negativním působením, které kdekoho zneprátnuje. SOkA Cheb. Inv. č. 701, kar. 128.

³⁹Tyl 1947, s. 86.

⁴⁰Hlinomaz 2003, s. 127.

⁴¹Pehr 2011, s. 112–113.

⁴²SOkA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. č. 1228, kar. 286.

⁴³SOkA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. č. 1230, kar. 286. Tisková zpráva kláštera Teplé ze dne 18. 7. 1947.

Obr. 4: Obálka brožury *Kláster Teplá* z roku 1947 (reprofoto autor).

kanonie věnovala ve spolupráci s místními občany. Svědčí o tom Tylovo poděkování úřednici národní správy Vlastě Lamplotové, která se věnovala právě práci s mládeží a pomáhala i s hrou na varhany.⁴⁴ Na jednotlivých farnostech se vedle vyučování náboženství provozovaly dětské kroužky vedené farními sestrami.⁴⁵

Kromě mládeže klášter sloužil také široké veřejnosti. Převor Tyl nechal zpřístupnit knihovnu a muzeum. Klášter se zapojoval do společenských akcí jako například svěcení pramenů v Mariánských Lázních na začátku lázeňské sezony.⁴⁶ V souvislosti s provozem klášterního muzea je zajímavá korespondence převora Tyla s Národním muzeem. Muzeum totiž chtělo převést do svých depozitářů meteorit, který dopadl na pozemky kláštera v roce 1909, a klášteru vyhotovit náhradou sádrový model. Tyl se proti tomu ohradil a uvedl, že klášter je navštěvován téměř všemi lázeňskými hosty Mariánských Lázní a právě meteorit je spolu s okapi přivezenou z premonstrátských zahraničních misí jedinou raritou.⁴⁷ Kulturními akcemi byl zpestřován také provoz knihovny. Například k příležitosti 200 let výročí od narození J. W. Goetha byla od srpna do října 1949 v knihovně otevřena výstava *J. W. Goethe a jeho tepelský kruh*, která připomínala básnickovy pobyty v nedalekých Mariánských Lázních a jeho návštěvy kláštera.⁴⁸ V klášteře však byly rozvíjeny také čistě duchovní aktivity. Zahájen byl cyklus duchovních cvičení – exercicií, která později dával osobně Josef kardinál Beran. Pozitivně byl přijat rovněž plán na zřízení Sanatoria klášterního ticha.⁴⁹

Ve svých pamětech Tyl podrobně rozepisuje⁵⁰ také přípravný program na uspořádání Eucharistického kongresu v Mariánských Lázních. Propracovanost plánu a zamýšlená propagace a medializace akce svědčí spolu s jinými realizovanými událostmi o pořadatelských schopnostech převora Tyla. V souvislosti s přípravou tohoto kongresu je zajímavý dopis Lázeňské komise Mariánské Lázně, která nabízí rozsáhlou pomoc s organizací a dopis uzavírá formulací „Děkujeme Vám, svému vzácnému příznivci a příteli, za všechnu pozornost a podporu, kterou našim lázním věnujete“, ⁵¹ což svědčí o velmi dobrých vztazích mezi převorem a blízkým lázeňským městem. V klášteře byly dále například vystaveny ostatky sv. Vojtěcha, které byly u příležitosti 950. výročí jeho úmrtí putovně vystavovány na různých místech

---

⁴⁴Tyl 1995, s. 70 a 77.

⁴⁵Tamtéž, s. 82.

⁴⁶Feranc 2012, s. 73.

⁴⁷SOKA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv.č. 712, kar. 128. *Dopis převora Tyla Meteorické železo – odborný dozor ze dne 29. 1. 1947.*

⁴⁸SOKA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. č. 720, kar. 129. Leták vydaný tepelskou kanonií za účelem propagace oslav 200 let výročí narození J. W. Goetha a výstavy, která byla zahájena konventní mší 28. 8. 1949 a pokračovala až do října. Vytiskla tiskárna Orbis v nákladu 100 kusů.

⁴⁹Tyl 1995, s. 70.

⁵⁰Tamtéž, s. 70–72.

⁵¹SOKA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. č. 1229, kar. 286. *Dopis Lázeňské komise převoru Tylovi ze dne 10. 4. 1947.*

Obr. 5: Socha tepelského premonstráta Františka Josefa Smetany před budovou Studijní a vědecké knihovny Plzeňského kraje ve Smetanových sadech v Plzni. Leden 2016 (foto autor).

Československa a v červenci roku 1947 dorazily do Teplé.⁵² Převor Tyl se jako funkcionář autoklubu podílel na plánování mezinárodní automobilové Rallye svatého Kryštofa⁵³ z Lurd přes Mariánské Lázně, která měla být zakončena na Pístově u hrobu obětí pochodu smrti.⁵⁴ I v souvislosti s plánováním této akce Tyl uvádí, že mu šlo o to: „Aby učinil hodně známou Teplou již jako Teplou nových poměrů. . .“⁵⁵ Ze stejného důvodu převor v Teplé zřejmě uspořádal také celostátní sjezd ředitelů československých tiskáren.⁵⁶

Klášter ovšem regionu nepomáhal jen pořádáním akcí, ale také nepřetržitou duchovní službou. Převorovým úkolem bylo personálně zajistit všechny fary spravo-

---

⁵²Kroupová 2003, s. 111–122. Cit. dle Feranc 2012, s. 73–74.

⁵³Blíže k tématu plánování Rallye Sv. Kryštofa SOkA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. č. 720, kart. 129. *Dopis ředitele Autoklubu Republiky Československé převoru Tylovi ze dne 12. 2. 1947.*

⁵⁴Tyl 1995, s. 83–84.

⁵⁵SOkA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. č. 701, kar. 128. Referát priora abbate impedito, Klášter Teplá, Heřmana Josefa Tyla o jeho akcích v zájmech záchrany kanonie.

⁵⁶Tamtéž.

vané klášterem. Sám Tyl ve svých pamětech uvádí, že duchovní správa na farnostech byla spíše partyzánštinou než systematickou prací a bylo tedy možné uspokojovat pouze základní potřeby věřících.⁵⁷ Vzhledem k tomu, že původní němečtí duchovní nemohli dále sloužit a výchova vlastních kanovníků nebyla dostatečně rychlým řešením, bylo rozhodnuto o posílení Teplé členy jiných premonstrátských kanonií. Kromě Zikmunda Sudíka a převora Tyla přišli do Teplé tito kanovníci: ze Strahova Milo Benda, Ludvík Bláha, Vojtěch Filippi, Josef Kára, Reginald Mokrý, Benedikt Šmelc, Dominik Šít a Otto Urbánek, z Nové Říše Gilbert Bednář, Bohumír Kasan a Klement Žůrek a z Želivi Hroznata Sequens.⁵⁸

Ve svém referátu o akcích v zájmu záchrany kanonie Tyl uvádí, že se po seznámení se stavem kanonie a náladou místní samosprávy rozhodl akci na záchranu tepelského kláštera provést dvěma způsoby. Zaprvé ideově, což znamenalo využít své popularity politického vězně a rovněž popularity zakladatele kláštera blahoslaveného Hroznaty a učinit ho patronem politických vězňů navzdory nesouhlasu ministerstva vnitra a komunistů. Zároveň se rozhodl z dějin kláštera vyzdvihnout vše použitelné pro neutralizaci pověsti kláštera jako bašty německví a dokázat tak, že případnou konfiskaci kláštera by byl odebrán majetek, který již slouží českému lidu. Právě tato argumentace se prostřednictvím ministra informací Václava Kopeckého dostala až na jednání vlády. Když Kopecký navštívil Teplou, byl mu představen řádový dorost. Ministr tedy požadavek na konfiskaci české Teplé označil za bezpředmětný.⁵⁹ Druhým způsobem záchrany kláštera vytyčeným převorem Tylem bylo odstranění údajně falšovaných důkazů o protistátní činnosti tepelských kanovníků německé národnosti.⁶⁰

A právě ve věci propuštění vězněných kanovníků využil Tyl znovu svých známostí z dob věznění v koncentračních táborech. Když navštívil Obranné zpravodajství, tehdejší tajnou službu, potkal tam spoluvězně Emila Hršela. Komunista Hršel byl přednostou oddělení vnitra na Zemském národním výboru. Když mu Tyl předložil své důkazy, dal Hršel telefonicky rozkaz k propuštění zadržovaných kanovníků. Paradoxem je, že byl Hršel výraznou postavou poválečného zneužívání tajných služeb komunistickou stranou a pomáhal obsazovat důležité posty ve zpravodajství spolustraníky.⁶¹ Tyl navíc německým spolubratřím a bratru Kazimírovi z Litvy, který se obával odeslání do Ruska,⁶² domluvil na ministerstvu vnitra povolení, aby při odchodu z Československa nemuseli procházet sběrnými tábory

---

⁵⁷Tyl 1995, s. 82.

⁵⁸SOkA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. č. 701, kar. 128. Výsledek visitace Kláštera Teplé u Mariánských Lázní, konané ve dnech 29.–31. ledna 1947. Bohuslav Jarolímek. 2. 2. 1947.

⁵⁹Hlinomaz 2003, s. 82.

⁶⁰SOkA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. č. 701, kar. 128. Referát priora abbate impedito, Klášter Teplá, Heřmana Josefa Tyla o jeho akcích v zájmech záchrany kanonie.

⁶¹Kaplan 2015, s. 202.

⁶²SOkA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. č. 701, kar. 128. Referát priora abbate impedito, Klášter Teplá, Heřmana Josefa Tyla o jeho akcích v zájmech záchrany kanonie.

a mohli být převezeni vlastním nákladním automobilem bez váhových limitů na svá zavazadla.⁶³ Novým domovem pro devět německých tepelských kanovníků se stal klášter v bavorském Speinshartu, který v roce 1921 zakoupil opat Gilbert Helmer.⁶⁴ Zde byli až do roku 1948, kdy se přestěhovali do Schönau.⁶⁵

Jako symbolickou tečku za obviněními kláštera z nedůstojného pohřbení obětí pochodu smrti lze vnímat aktivitu převora Tyla v případě hromadného hrobu na Pístově v okrese Tachov. Vedle řádného pohřbení všech obětí nechal Tyl na pístovském hřbitově zhotovit a vztyčit pětimetrový kříž. Akt vztyčení kříže byl spojen s oslavou svátku blahoslaveného Hroznaty. Tyl uvádí, že se tohoto pietního aktu zúčastnilo 300 osvobozených vězňů nacistických koncentračních táborů, několik generálů, ministrů a církevních hodnostářů. U příležitosti akce bylo na poštovním úřadě v klášteře týden používáno příležitostné poštovní razítko a také byly vystaveny nejcennější historické předměty a dokumenty jako například zakládací listina, Hroznatova mísa nebo Hroznatovské pedum s kalichem.⁶⁶ Tradice pietních aktů na Pístově zůstala zachována až do dnešních dnů⁶⁷ a spolu s pietními akty v Tachově v urnovém háji a na Mohyle je nejvýraznější pietní akcí připomínající oběti pochodu smrti v okrese Tachov.

Obětmi pochodu smrti byli vedle dalších vězňů nacistických koncentračních táborů také političtí vězni. Právě patronem politických vězňů prohlásil převor Tyl blahoslaveného Hroznatu. Tato samostatná akce vzniklá z převorovy iniciativy proběhla bez patřičných souhlasů a nebyla uznána církví. Že bylo prohlášení Hroznaty patronem politických vězňů jedním z nástrojů převora Tyla ve snaze zachránit tepelský klášter před konfiskací je zřejmé i z korespondence. V odpovědi na dopis, kterým byl za tento svůj počín kritizován, Tyl uvádí: „Jen tolik ti řeknu, ženeš tímto lidem stále majícím zájem odkaz blh. Hr(o)znaty zkonfiskovat vodu na mlýn.“⁶⁸ S Hroznatovým prohlášením patronem souvisí také Tylovo vyzdvihování příběhu o zatčení Hroznaty Němci. Prevor Tyl ve svých pamětech uvádí: „... protože blah. Hroznata byl umučen německými loupeživými rytíři, měl být jako mučedník práva a spravedlnosti prohlášen za patrona politických vězňů.“ V brožuře Klášter Teplá z roku 1947 je Tyl ještě ostřejší, když při líčení příběhu konce Hroznatova života nazývá únosce německou chátrou s loupeživými choutkami.⁶⁹ Po pouti odeslala

---

⁶³Tyl 1995, s. 74.

⁶⁴Hlinomaz 2003, s. 133–134.

⁶⁵Tamtéž, s. 81.

⁶⁶Tyl 1995, s. 83.

⁶⁷26. 4. 2015 se pietního aktu na Pístově pořádaného ČSBS Tachov s modlitbou za zemřelé zúčastnil převor tepelské kanonie Augustin Ján Kováčik. Pořadatel tak symbolicky připomněl význam Teplé při vzniku tradice pístovské piety.

⁶⁸SOKA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. č. 1229, kar. 286. Dopis převora Tyla bratru Františkovi ze dne 10. 4. 1947.

⁶⁹Tyl 1947, s. 14.

kanonie telegram prezidentu Benešovi a informovala ho o proběhlém setkání osvo-
bozených politických vězňů v Teplé a jejich novém patronovi.⁷⁰

Velmi zajímavou kapitolou poválečného působení převora Tyla je jeho snaha
o zřízení křesťanského zemědělského družstva. Rozsáhlý nemovitý majetek kláštera
včetně hospodářských staveb totiž v souvislosti s odchodem německého obyva-
telstva⁷¹ z pohraničních oblastí začal být nevyužitý. Hned při svém příchodu do
Teplé představil Tyl zástupcům místní samosprávy v základních obrysech svůj
„... budovatelský program tohoto kláštera pro službu lidu i krajině...“.⁷² O záměru
zřídit křesťanský kolchoz mluvil Tyl osobně s ministrem Ďurišem, kterého poznal
jako spoluvězně v Kounicových kolejích v Brně. Ministr mu tehdy doporučil použít
název družstvo.⁷³ Ačkoli se k plánu na zřízení zemědělsko-výrobního družstva bla-
hoslaveného Hroznaty, jak zněl poslední z uvedených názvů v Tylových pamětech,
rozhodlo připojit několik rodin a dokonce byly sepsány stanovy, k realizaci nakonec
nedošlo.⁷⁴

Projekt družstva počítal s tím, že bude jeho členům formou dlouhodobého
pachtu poskytnut jeden z klášterních dvorů,⁷⁵ na kterém budou hospodařit a záro-
veň se podílet na životě kláštera a zajištění jeho hospodářského i duchovního fun-
gování. Plán počítal s tím, že se členy družstva stanou všichni členové tepelského
konventu starší 18 let a předsedou družstva bude představený kláštera v Teplé
– tedy převor Tyl. V návrhu stanov zároveň figuruje také závazek družstva pod-
porovat svými členy chrámový zpěv, udržovat knihovnu a muzeum a poskytovat
představenému kláštera prostředky na charitativní účely a na propagaci kláštera.⁷⁶

Záměr vzniku družstva nemohl být uskutečněn mimo jiné kvůli přetrvávající ná-
rodní správě kláštera, která komplikovala provedení základních majetkových kroků.
Za zmínku v této souvislosti stojí, že právě kvůli svým plánům zřídit zemědělské
družstvo byl Tyl po zatčení v roce 1950 obviněn ze sabotování socializace vesnice
a narušování budování JZD. Tento bod obžaloby je i na poměry tehdejšího soud-

---

⁷⁰SOKA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv.č. 1229, kar. 286. Telegram Osvobození pol. vězni Klášter
Teplá Dr. Edvardu Benešovi dne 9. 9. 1946.

⁷¹Československo odsunem ztratilo obrovskou část obyvatelstva, která byla například na Tepel-
sku dlouhodobě zcela majoritní. Od ledna do října roku 1946 bylo organizovaně odsunuto celkem
2 170 598 Němců. Protifašistickou činnost prokázalo 88,6 tisíc Němců a dalších 249,9 tisíc jich ne-
bylo odsunuto ze zdravotních důvodů, pro pracovní nepostradatelnost nebo z důvodu smíšeného
manželství. Pehr 2011, s. 107.

⁷²Tyl 1995, s. 70.

⁷³Tamtéž, s. 75.

⁷⁴Tamtéž, s. 76.

⁷⁵Počítalo se s převzetím Ovčího dvora o 115 ha, přičemž Tyl chtěl, aby později družstvo převzalo
také centrální dvůr. SOKA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. č. 714, kar. 128. Zpráva o výsledcích
návštěvy kláštera Teplá návštěvou z kynšperské farnosti aby seznala možnosti družstevního osíd-
lení.

⁷⁶SOKA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. č. 714, kar. 128. Rámcový návrh nového uspořádání při
tepelském klášteře. Bez datace.

nictví považován za velmi absurdní, protože ke kolektivizaci začalo docházet až kolem roku 1950, kdežto Tylův návrh má svůj původ již v roce 1946.⁷⁷

Ve snaze zachránit úrodu a klášterní hospodářství ohrožené kritickým nedostatkem pracovníků se Tyl vydal na východní Slovensko do oblastí poškozených válečnými událostmi. Zde Tyl provedl velkou náborovou akci a sepsal řadu pracovních smluv. Nabraným pracovníkům i jejich rodinám následně zajistil převoz zvláštními vagony z nádraží v Humenném.⁷⁸ Převor Tyl se tak přímo podílel na doosidlování pohraničí, rozsáhlém přesunu obyvatelstva, které mělo zachránit oblasti s původně německým obyvatelstvem před hospodářským propadem a řadu sídel před zánikem.

V otázce zaměstnanecké politiky tepelského kláštera je výrazná převorova snaha zaměstnávat v klášterním hospodářství výlučně věřící pracovníky. V jednom z dopisů opatu Jarolímkovi dokonce přiznává, „Všemožně jsem se snažil odstraniti z podniků klášterních zaměstnance protináboženského smýšlení a jinověrce, což se mi ze značné části podařilo“,⁷⁹ a také vysvětluje své důvody. To, že byli do kláštera úřadem práce posíláni nevěřící zaměstnanci, vnímal Tyl jako rafinovanou metodu a ohrožení kláštera. Tyl se totiž obával, že nevěřící zaměstnanci přes Ústřední radu odborů následně nahlásí: „že na flandáky se dřítí nebudou“.⁸⁰ Důkazem protikomunistických postojů je v tomtéž dopise označení komunismu jako snažení proti-existenční klášteru.⁸¹

4 BROŽURA KLÁŠTER TEPLÁ

Vedle již zmíněných aktivit převora Tyla je do dnešních dnů zachována a poměrně hojně rozšířena brožura s názvem Klášter Teplá z roku 1947. Sám Tyl ve svých pamětech uvádí: „Aby široká veřejnost byla seznámena s novou Teplou (bylo třeba usměrnit národně-nepříznivý ohlas éry opata Dr. Gilberta Helmera), napsal jsem a vydal dvě⁸² studie o tepelském klášteře. . .“⁸³ Úkolem brožury tedy bylo seznámit čtenáře na 86 stranách textu a obrazových příloh s historií kláštera v Teplé, jeho kulturní hodnotou a novým posláním. Snaha tohoto úkolu dosáhnout je při četbě

---

⁷⁷Vlček 2003, s. 284.

⁷⁸Tyl 1995, s. 76.

⁷⁹SOKA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. č. 701, kart. 128. Dopis převora Tyla opatu Jarolímkovi z 30. 4. 1947.

⁸⁰Tamtéž.

⁸¹Tamtéž.

⁸²Tyl hovoří o dvou vydaných studiích, avšak není zřejmé, kterou z nich má vedle brožury Klášter Teplá z roku 1947 na mysli. V poválečném období Tylovi vyšla brožura *Dar z koncentračního tábora české dívce* (1948) a za války již zmiňovaná brožura *Opatský chrám sv. Petra a Pavla v Nové Říši* (1941).

⁸³Tyl 1995, s. 76.

brožury velmi dobře znatelná. Celkově je publikace v souladu s úsilím zachovat klášter a představit ho jako instituci českou a dlouhodobě sužovanou Němci.

Tyl v brožuře vyzdvihuje význam kláštera v oblasti vědy, kultury a sociální pomoci. Vzhledem k již zmíněnému zpřístupnění knihovny a muzea veřejnosti zdůrazňuje Tyl vhodně právě význam premonstrátských klášterních knihoven a muzeí, které označuje za chloubu českého národa.⁸⁴ Zmiňuje také, že všechny premonstrátské kanonie byly postiženy nacistickou okupací, a nedělá při tom rozdíl mezi kláštery na území Protektorátu a Teplou, jejíž druhoválečný osud byl specifický.⁸⁵ Při líčení historie kláštera se Tyl na deseti stranách textu a ilustrací věnuje osobě zakladatele – blahoslavenému Hroznatovi. Uvádí například: „Náš český hraničářský lid nesmírně miloval svého knížete Hroznata a byl mu cele oddán.“ Když pak vypráví příběh o zajetí Hroznaty, používá takovéto výrazy: „...němečtí rytíři z Chebska, kteří ze závisti, že český kníže Hroznata svým vzácným odkazem postavil českým hraničářům tak skvělé náboženské a kulturní středisko v klášteře tepelském, sáhli i na svobodu a život našeho národního světce.“⁸⁶ Klášter zde tedy líčil jako místo, které je už od 12. století centrem Čechů žijících v pohraničí.

Budovatelskou úlohu tepelského kláštera nastiňuje Tyl v brožuře například těmito slovy: „Jest třeba hojiti rány, které naší vlasti právě v těchto krajích byly zasaženy a my věříme, že klášter tepelský pod vedením nových synů českých matek se v intencích světce odkazu plně přičiní, aby naše drahá česká vlast, právě v těchto končinách, byla opět zemským rájem na pohled.“⁸⁷ Když na dalších stranách autor předkládá výčet tří pokusů německých kancléřů zmocnit se klášterního majetku, přichází i se slovy na obhajobu opata Helmera. V odstavci o snahách nacistů klášter zkonfiskovat uvádí: „Pověstný německý národovec, opat Helmer, se těmto loupežným choutkám vzepřel za cenu své osobní přízně u nejvyšších představitelů německého nacismu, avšak byl přinucen k ústupkům.“⁸⁸

V dalších kapitolách Tyl zmiňuje význam kláštera v oblasti vzdělávání a zdravotnické péče a zdůrazňuje, že mezi tepelskými kanovníky byla také řada českých národních buditelů. Za přední národní buditele Plzeňského kraje pokládá právě premonstráty z Teplé. Jmenovitě uvádí například Vojtěcha Sedláčka a Františka Josefa Smetanu,⁸⁹ podle kterých se dnes jmenují ulice v okolí dnešní Studijní a vědecké knihovny Plzeňského kraje, dřívějšího gymnázia, na kterém oba premonstráti vyučovali. V dalších kapitolách se Tyl věnuje popisu kláštera, opatského chrámu, knihovny a muzejních exemplářů. Postupuje při tom podobně jako v případě své publikační prvotiny věnované opatskému chrámu kláštera v Nové Říši.

---

⁸⁴Tyl 1947, s. 5.

⁸⁵Tamtéž, s. 6.

⁸⁶Tamtéž, s. 12.

⁸⁷Tamtéž, s. 14.

⁸⁸Tamtéž, s. 18.

⁸⁹Tamtéž, s. 25–27.

Z hlediska tématu této studie jsou dále zajímavé poslední strany brožury. Na straně 84 je otištěna Tylova vězeňská fotografie z koncentračního tábora v Osvětimi.⁹⁰ V úplném závěru autor informuje o současném stavu kláštera. Uvádí, že je dnes klášter pod vedením převora Tyla, osvobozeného vězně koncentračních táborů Osvětim a Buchenwald. Zmiňuje také, že prvních pět noviců přijalo slovanská jména premonstrátských světců a že se hraničářský lid již těší na vysvěcení nových mladých kněží.⁹¹ Brožura *Klášter Teplá* je spolu s originální myšlenkovou studií *Dar z koncentračního tábora české dívky* výrazným autorským počinem převora Tyla. Druhá zmíněná kniha je z roku 1948. Jedná se o Erbenovu báseň *Svatební košile* ze sbírky *Kytice* prokládanou Tylovými myšlenkami z koncentračního tábora s poučením. Dílo je bohatě ilustrováno kresbami a určeno zejména pro mladé čtenářky.⁹²

5 SPORY, KRITIKA A ZATČENÍ

Celá tato studie informuje převážně o důležitosti a zásluhách převora Tyla. Opat Jarolímek ale v dobách zásadních pro dočasnou záchranu Teplé oceňoval také práci odvedenou Norbertem Štulíkem a Zikmundem Sudíkem.⁹³ Právě se Sudíkem, který byl za války také vězněn v koncentračním táboře, měl převor Tyl vleklé spory. Sudík Tylovi vyčítal, že chce rozhazovat peníze. Tylovi zase vadilo, že má Sudík příliš úřednický pohled na vedení kláštera a není ochoten podporovat a zajišťovat financování jeho nápadů. Sudík doslova uvádí: „Ten (převor Tyl, pozn. aut.) přišel ke mně a prohlásil: co ti Němci tady našetřili, to musíme rozházet a dle toho začal, přivedl nešťastného dra. Žúrka do Mar. Lázní s jeho hochy – a když jsem nechtěl spolupůsobiti v rozhazování klášterních peněz, začal kampaň proti mně a nár. správci Cejpovi. . .“⁹⁴ Tyl zase doporučoval: „Bylo by dobře, kdyby úsporný systém zavedený z iniciativy vldp. rady Zikmunda byl změněn v investiční. . .“⁹⁵ Představy o využívání klášterního majetku tedy byly protichůdné.⁹⁶

Strahovský opat Jarolímek se snažil spory mezi Tylem a Sudíkem dlouhodobě urovnávat. Například v dopise z 30. června 1947 převora žádal, aby Sudíkovi nedělal ve věcech hospodářsko-finančních zbytečné potíže, a naopak Sudíka žádal, aby podle

---

⁹⁰Tamtéž, s. 84. Fotografie přefocenu v SOkA Cheb viz obr. 1 na straně 119.

⁹¹Tamtéž, s. 86.

⁹²Tyl 1948.

⁹³SOkA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. č. 701, kar. 128. Výsledek visitace Kláštera Teplé u Mariánských Lázní, konané ve dnech 29.–31. ledna 1947. Bohuslav Jarolímek. 2. 1. 1947.

⁹⁴Zikmund Sudík: Tragedia Teplena. Pag. 202. Cit. dle Feranc 2012, s. 189.

⁹⁵SOkA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. č. 701, kar. 128. Dopis převora Tyla opatu Jarolímkovi ze dne 7. 11. 1947.

⁹⁶S nynější znalostí vývoje dalších let a komunistickou konfiskací kláštera se jako vhodnější jeví model prosazovaný převorem Tylem.

možností podporoval převorovy dobré snahy.⁹⁷ Obecně se dá říct, že práce převora Tyla a jeho energičnost nebyly vnímány pouze pozitivně. Vedle malé části svých spolupracovníků se stal trnem v oku také místním komunistům, kterým svým úsilím zhatil záměr zkonfiskovat rozsáhlé klášterní majetky.⁹⁸ Z toho důvodu se na Tyla množila různá udání a byl ze strany opata Jarolímka i dalších osob varován, že komunisté usilují o jeho kompromitaci.⁹⁹

Jarolímek byl k Tylovi a jeho vedení kláštera kritický konstruktivně. Ve výsledku své vizitace z konce ledna 1947 například uváděl, že je velmi nepříznivé, že Tyl jako převor a novicmistr často opouští klášter a novicové jsou bez představeného. Upozornil Tyla, aby neopatrností nedopustil kompromitaci kláštera, a varoval ho rovněž před pořádáním přednášek pro novice od církevně a společensky méně spolehlivých osob. V neposlední řadě byl mladý převor upozorněn, aby se při komunikaci se staršími spolubratři vyhýbal autoritativnímu tónu a osobnímu sebeuplatňování.¹⁰⁰ V dopise z 27. května 1947 Jarolímek převora opakovaně prosil, aby vnitřní klášterní záležitosti neřešil s laiky a nedával jim tak důvod k řečem o klášterních věcech.¹⁰¹

Z mnoha pramenů je zřejmé, že mimořádné pracovní nasazení mělo neblahý vliv na Tylovo zdraví. Opat Jarolímek například uváděl, že není trvale možné, aby Tyl žil v takovém nervovém napětí, a doporučoval, aby hospodářskou stránku vedení kanonie převzal jiný premonstrát.¹⁰² V dopise z 2. března 1948 pak Jarolímek Tylovi radí, aby si dopřál odpočinku a zajel k redemptoristům do Plané. Zároveň mu doporučil, aby se vzdal funkcí, které nejsou v zájmu kláštera nutné.¹⁰³ Sám Tyl uváděl, že po nemocích prodělaných v koncentračních táborech cítí při rychlejší chůzi nebo větší námaze značnou únavu a slabost srdce.¹⁰⁴

---

⁹⁷SOKA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. č. 703, kar. 128. Dopis opata Jarolímka převoru Tylovi ze dne 30. 6. 1947.

⁹⁸„Komunisti věděli, že tepelskou kanonii zachránil Tyl.“ Pamětník Jan Pavlík. Mucha 2005, s. 60.

⁹⁹Například dopis neznámého autora psaný obyčejnou tužkou na útržek papíru z 10. 8. 1948. Podepsaný pisatel zde převora varuje, že se ho komunisté snaží dostat z Teplé a zahájili špehování s úmyslem převora skandalizovat. SOKA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. č. 701, kar. 128.

¹⁰⁰SOKA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. č. 701, kar. 128. Výsledek visitace Kláštera Teplé u Mariánských Lázní, konané ve dnech 29.–31. ledna 1947. Bohuslav Jarolímek. 2. února 1947.

¹⁰¹SOKA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. č. 701, kar. 128. Dopis opata Jarolímka převoru Tylovi ze dne 27. 5. 1947.

¹⁰²SOKA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. č. 701, kar. 128. Výsledek visitace Kláštera Teplé u Mariánských Lázní, konané ve dnech 29.–31. ledna 1947. Bohuslav Jarolímek. 2. února 1947.

¹⁰³SOKA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. č. 701, kar. 128. Dopis opata Jarolímka převoru Tylovi ze dne 2. 3. 1948.

¹⁰⁴SOKA Cheb. Premonstráti Teplá. Inv. č. 1230, kar. 286. Žádost převora Tyla o dobrodiní dle vládní z. § 255/46 ke Státní komisi zaopatřovací pro válečné poškozence z 31. 12. 1947.

Celou poválečnou činností převora Tyla se jako červená nit vinou setkání s významnými osobnostmi, které Tyl poznal zejména při svém věznění v nacistických kriminálech a koncentračních táborech. Tyto známosti Tylovi umožnily realizovat mnoho smělých počinů, které by bez přátel v nejvyšších patrech politiky pravděpodobně nebyl schopný uskutečnit. Tyto Tylovy známosti měly však i negativní stránku. Po únorovém převratu roku 1948 začala komunistická totalitní moc likvidovat alternativní společenské autority. Katolická církev měla být zlomena vytvořením státní, takzvané katolické akce. Tato komunisty řízená organizace měla zmást věřící a odříznout nižší duchovenstvo od nejvyšších náboženských autorit. Komunisty řízená matoucí akce ale potřebovala své tváře a právě tehdy se na Tyla obrátili jeho známí z řad nejvyšších komunistických funkcionářů. Hugo Josef Pitel například uvádí, že byl převor Tyl pozván k ministru Čepičkovi a ten mu nabídl, aby nahradil arcibiskupa Berana a stal se generálním vikářem. Tuto nabídku převor údajně rezolutně odmítl.¹⁰⁵ Uvědomoval si totiž povahu nastupujícího režimu a odmítl pomáhat komunistické vládě s její lživou kampaní a dopomoci tak systematické likvidaci církve. Když byl Tyl ministrem Čepičkou požádán, aby vystoupil na Václavském náměstí před shromážděním dělníků, znovu odmítl. Totalita vyžadující aktivní oddanost nechala Heřmana Josefa Tyla na svobodě jen dva roky od svého nástupu k moci. Zatčen a uvězněn byl Tyl 14. února 1950 v noci.¹⁰⁶ Navzdory jeho kontaktům, charismatu i názorové blízkosti k „rudosti“.

6 NAMÍSTO ZÁVĚRU

Přehled aktivit převora Tyla při záchraně tepelského kláštera:

1. Tyl zajistil propuštění a důstojný odchod tepelských kanovníků německé národnosti.
2. Tyl vyjednal odchod vojenské posádky usazené v klášteře.
3. Klášter začal přijímat české novice. Rozšířením české klášterní komunity se převor snažil narušit nepříznivý pohled na klášter jako čistě německou instituci.
4. Zásluhou Tylových hromadně rozeslaných dopisů se našlo dostatečné množství noviců i juvenistů pro chod klášterního noviciátu a juvenátu v Mariánských Lázních.
5. Tyl akcentoval památku zakladatele kláštera, českého šlechtice blahoslaveného Hroznaty.
6. Tyl ze své osobní iniciativy prohlásil Hroznatu patronem osvobozených politických vězňů.

---

¹⁰⁵Mucha 2005, s. 59.

¹⁰⁶Feranc 2013, s. 55.

7. Klášter poskytoval duchovní službu osidlovanému pohraničí.
8. Klášter se stal místem pro volnočasové aktivity mládeže.
9. Tyl nechal vztyčit kříž na Pístově, který je od té doby významným pietním místem regionu.
10. Tyl napsal a vydal knihu *Klášter Teplá*, ve které zdůraznil české stopy v historii kláštera a jeho pozitivní úlohu ve vývoji západních Čech v oblasti národního obrození, kultury a vzdělávání.
11. Tyl zpřístupnil veřejnosti klášterní knihovnu a muzeum oživované kulturními akcemi.
12. Tyl napsal knihu *Dar z koncentračního tábora české dívky*, která byla určena české mládeži.
13. Tyl zachránil kolabující klášterní hospodářství například nábořem pracovníků na Slovensku.
14. Tyl napomáhal snahám o založení Družstva blahoslaveného Hroznaty, kterému měl být pachtem poskytnut Ovcí dvůr.
15. Tyl spolupracoval s regionálními i celostátními organizacemi (například lázeňskou komisí v Mariánských Lázních nebo republikovým autoklubem).
16. V klášteře byla zřízena klubovna mládeže, klášter spolupracoval s Junákem a organizoval dětské kroužky.
17. Klášter pořádal duchovní cvičení.
18. V klášteře byla slavena významná výročí (200 let narození J. W. Goetha nebo 950 let od úmrtí sv. Vojtěcha).
19. Tyl se podílel na přípravách mezinárodní Rally svatého Kryštofa z Lurd na Pístov.
20. Odmítnutím nabídky vysoké funkce od představitelů komunistické totalitní moci Tyl ukázal ryze svého charakteru a ještě tím podtrhl veškerou práci odvedenou pro Teplou.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

LITERATURA:

- Feranc, D. (2012). *Heřman Josef Tyl*. Dizertační práce. Univerzita Karlova v Praze. Katolická teologická fakulta.
- Feranc, D. (2013). Tepelský převor Heřman Josef Tyl. In: P. Kubín (ed.), *Brány pekelné ji nepřemohou: Kapitoly z pronásledování církví v Československu kolem roku 1950*, s. 48–71. Praha: Karolinum.

- Hlinomaz, M. (1999). Tepelský opat Dr. Gilbert Johann Helmer. In: M. Augustin (ed.), *Historický sborník Karlovarska VII*, s. 137–157. Karlovy Vary: Státní okresní archiv Karlovy Vary.
- Hlinomaz, M. (2003). *Klášter premonstrátů Teplá*. Karlovy Vary: Státní okresní archiv Karlovy Vary.
- Hlinomaz, M. (2004). Tepelský opat Petr Möhler. Jeho působení v Čechách do vysídlení roku 1948. In: M. Augustin (ed.), *Historický sborník Karlovarska X*, s. 143–153. Karlovy Vary: Státní okresní archiv Karlovy Vary.
- Kaplan, K. (2015). *Protistátní bezpečnost*. Praha: Albatros.
- Klášter Teplá: Minulost – současnost* (1993). Třebíč: Arca Jimfa.
- Kroupová L. (2003). *Proměny Kláštera Teplá v přelomové době 1945–1950*. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta.
- Mucha, V. et al. (eds.) (2005). *Vzpomínky na Heřmana Josefa Tyla O. Praem.* Praha: Geum.
- Pehr, M. (2011). *Zápas o nové Československo 1939–1946: válečné představy a poválečná realita*. Praha: NLN.
- Tyl, H. J. (1941). *Opatský chrám sv. Petra a Pavla v Nové Říši*. Brno: Občanské tiskárny v Brně.
- Tyl, H. J. (1947). *Klášter Teplá*. Plzeň: Klášter Teplá u Mariánských Lázní.
- Tyl, H. J. (1948). *Dar z koncentračního tábora české dívky*. Teplá: Převorát kláštera řádu premonstrátů.
- Tyl, H. J. (1995). *Psancem*. Třebíč: Arca Jimfa.
- Vlček, V. (2003). *Perzekuce mužských řádů v českých zemích 1948–1964*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s. r. o.

ARCHIVNÍ MATERIÁLY:

Státní okresní archiv Cheb.